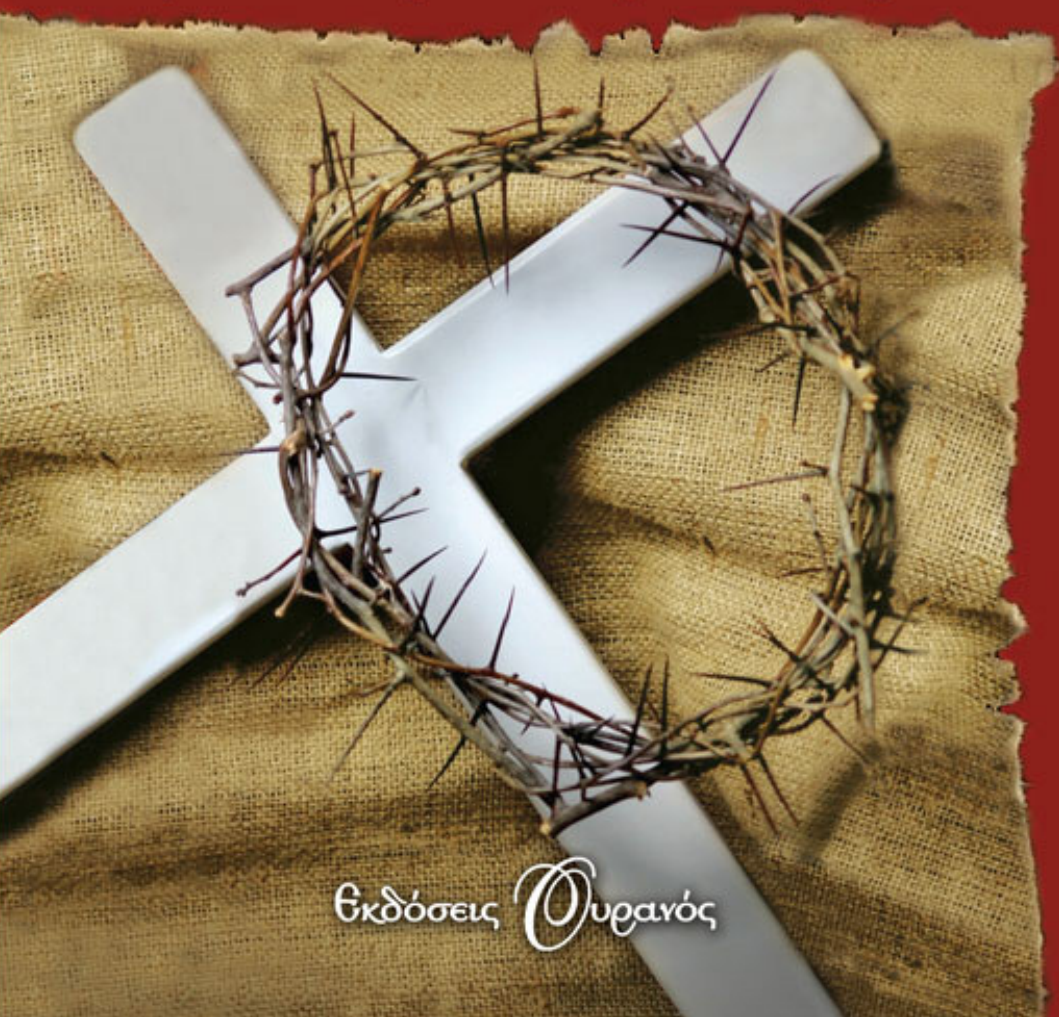

Shimon Gibson

Επίκουρος Καθηγητής Αρχαιολογίας
του Πανεπιστημίου της Βόρειας Καρολίνας

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΗΜΕΡΕΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Με βάση τα αρχαιολογικά ευρήματα

Εκδόσεις Ουρανός

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: THE FINAL DAYS OF JESUS: The Archaeological Evidence

Από τις Εκδόσεις HarperCollins, Νέα Υόρκη 2009

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Οι τελευταίες ημέρες του Ιησού**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Shimon Gibson

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Σ. Σ. Δεσπότης σε συνεργασία με την Ιωάννα Γρηγοράκη
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Κυριάκος Αθανασιάδης

ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Λένα Μποκογιάννη

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχτώα

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Άγγελος Ελεύθερος & ΣΙΑ Ο.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Κωνσταντίνα Παναγιώτου & ΣΙΑ Ο.Ε.

© Shimon Gibson, 2009

Published by arrangement with HarperCollins Publishers.

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ Ουρανός Α.Ε., Αθήνα 2010

Οι Εκδόσεις Ουρανός είναι κατοχυρωμένη επωνυμία
των Εκδόσεων ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2010

ISBN 978-960-453-763-1

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε..

Έδρα: Τατοΐου 121

144 52 Μεταμόρφωση

Βιβλιοπωλείο: Μανρομιχάλη 1

106 79 Αθήνα

Τηλ.: 2102804800

Telefax: 2102819550

www.psichogios.gr

e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head office: 121, Tatoiou Str.

144 52 Metamorfossi, Greece

Bookstore: 1, Mavromichali Str.

106 79 Athens, Greece

Tel.: 2102804800

Telefax: 2102819550

www.psichogios.gr

e-mail: info@psichogios.gr

Shimon Gibson

Επίκουρος Καθηγητής Αρχαιολογίας
του Πανεπιστημίου της Βόρειας Καρολίνας

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΗΜΕΡΕΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Μετάφραση – Πρόλογος:

Σ. Σ. Δεσπότης

Αναπληρωτής Καθηγητής

Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

Εκδόσεις Ουρανός

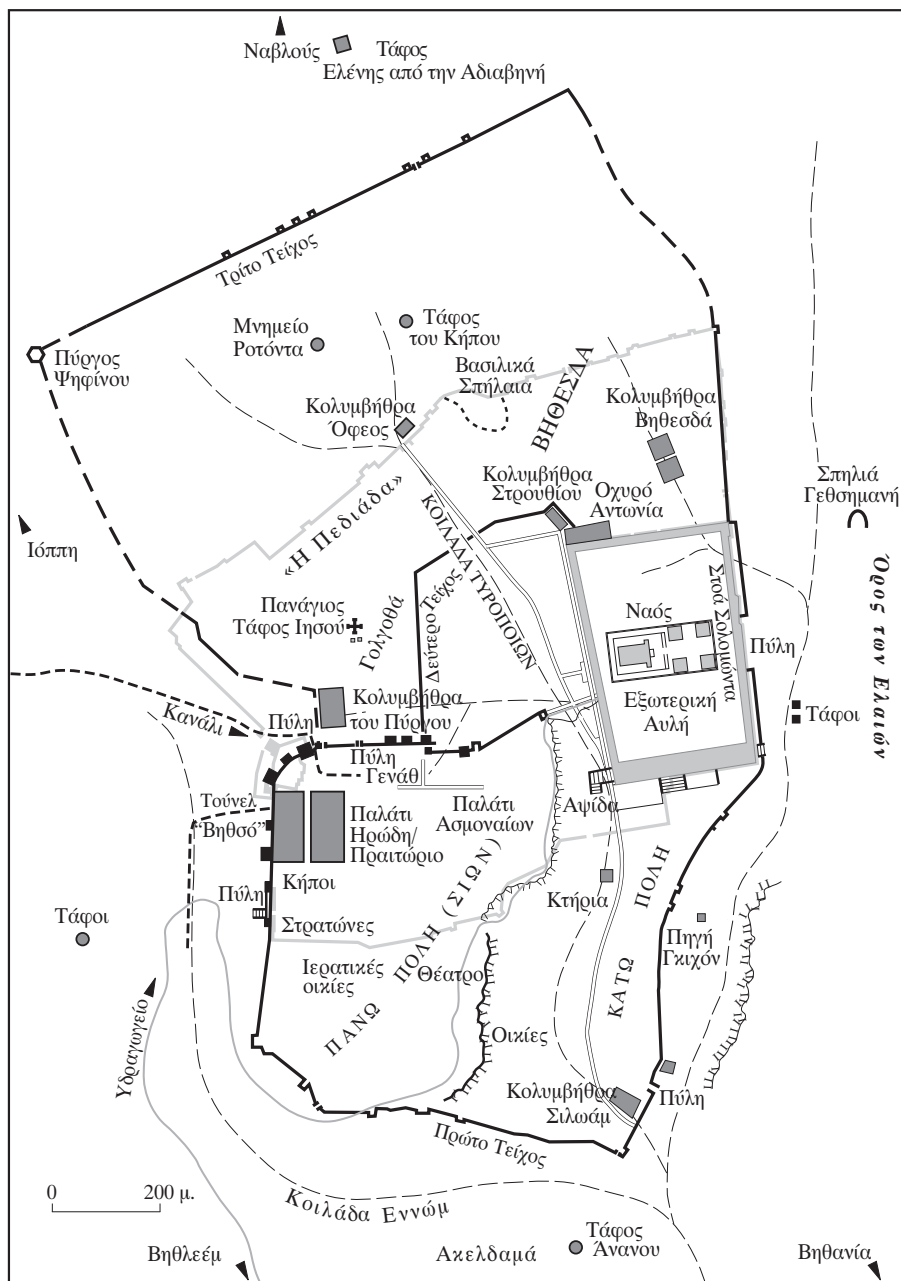
Στη μνήμη της μητέρας μου,
Φιόνα Γκίμπσον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος του Μεταφραστή	13
Εισαγωγή	23
1. Η οδός προς την Ιερουσαλήμ	35
2. Ανασταίνοντας έναν νεκρό	61
3. Εορτασμοί στον Οίκο του Θεού	91
4. Σημεία και θαύματα στη Βηθεσδά και τη Σιλωάμ	123
5. Το βαρύ χέρι του νόμου: Μία δίκη	156
6. Η ρωγμή στο δέντρο: Μία σταύρωση	197
7. Η ταφή του Ιησού	226
8. Ποιος μετακίνησε το λίθο;	255
Συμπεράσματα	283
Επίμετρο	293
Σημειώσεις	311
Βιβλιογραφία	339
Πίνακας εικόνων	373
Ευρετήριο εδαφίων	377
Ευρετήριο κύριων ονομάτων	383
Ευχαριστίες	395

Ιερουσαλήμ τον 1ο αι. μ.Χ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ

Η Ιερουσαλήμ αποτελεί μέχρι σήμερα μια πόλη που μαγνητίζει τα πλήθη παγκοσμίως, καθώς σε αυτήν διαδραματίστηκε η τελευταία εβδομάδα της ζωής του Ι. Χριστού και κατεзоχήν τα δύο συγκλονιστικά γεγονότα της ζωής Του: η Σταύρωση και η Ανάσταση. Σύμφωνα με το κλασικό έργο του J. Jeremias, *Jerusalem in the Time of Jesus*, Philadelphia: Fortress 1969, η συγκεκριμένη πόλη τον 1ο αι. μ.Χ. είχε 25.000 περίπου κατοίκους. Παρότι δεν είναι κτισμένη σε κάποια διασταύρωση κεντρικών οδικών αρτηριών της Ανατολής και τα εδάφη της δεν είναι γόνιμα, ούτε αποτελούσε έδρα του πολιτικού ηγεμόνα, εντούτοις, εκτός της ιστορικής της σπουδαιότητας, την εποχή του Ιησού ακμάζει ένεκα δύο παραγόντων: 1) ο Ηρώδης ο Μέγας, όπως αρμόζει στους δυνάστες της εποχής του (πρβλ. Οκταβιανό Αύγουστο), αλλά και ιδιαίτερα σε κάποιον που θέλει να οικειοποιηθεί το θρόνο του Δαβίδ και του Σολομώντα, ανακατασκευάζει και λαμπρύνει το Ναό, τον οποίο θέλει να καταστήσει ένα από τα «θαύματα» του κόσμου αλλά και παγκόσμιο πόλο έλξης (Πλίνιος, *Φυσ. Ιστορία* 5. 14). Ταυτόχρονα, ανεγείρει και άλλα

μνημειώδη κτήρια (Παλάτι στην Άνω Πόλη με τρεις πύργους, Οχυρό Αντωνία, θέατρο, ιπποδρόμιο), ενώ ανακαινίζει συνολικά την πόλη, παρέχοντας εργασία σε 11.000 ανθρώπους (Αρχ. 20. 219-22). 2). Η Ιερουσαλήμ, και ιδιαιτέρως ο ανακαινισμένος Ναός ως ο ιουδαϊκός ομφαλός της γης, σε μια εποχή κατά την οποία το «ζηλωτικό» κίνημα αρχίζει να ακμάζει ένεκα της μακρόχρονης δουλείας αλλά και της εκμετάλλευσης (κυρίως μέσω της φορολογίας) των μαζών, συνιστά τον κατεξοχήν προορισμό ιεραποδημίας των Ιουδαίων της Παλαιστίνης αλλά και απανταχού της γης (Πρ. 2, 9-11). Τρεις φορές το χρόνο (το Πάσχα, την Πεντηκοστή και τη Σκηνοπηγία· Έξ. 23, 17· Δτ. 16, 16), 200.000-300.000 άνθρωποι (Φίλων, *Νόμων Ιερών* 1. 69· πρβλ. Ιώσ., *Πόλ.* 2. 224· 6. 425) συνωστίζονται στους δρόμους της πόλης προκειμένου να «αναφέρουν» τις προβλεπόμενες θυσίες αλλά και να προσφέρουν τη δεύτερη δεκάτη (Δτ. 14, 26). Κάποιοι μάλιστα Εβραίοι της Διασποράς εγκαθίστανται μόνιμα στην Αγία Πόλη διαθέτοντας τις «δικές» τους Συναγωγές (Πρ. 6, 9), καθότι ενόψει της παρουσίας του Μεσσία θεωρούνταν προνόμιο να ταφεί κάποιος κοντά στο Ναό. Ιδιαιτέρως ο εθνικιστικός οίστρος κορυφωνόταν το Πάσχα (Ιώσ., Αρχ. 17. 214), όταν και εορταζόταν η απελευθέρωση του ιουδαϊκού έθνους από τους Αιγυπτίους. Για να αποφευχθούν οι ταραχές και οι στάσεις, αυτή την κρίσιμη περίοδο στην πόλη μετακινούνταν από την Παραθαλάσσια Καισάρεια ο Ρωμαίος έπαρχος και η συνοδεία του. Το Πάσχα (συγκεκριμένα την Παρα-

σκευή 14 ή 15 Νισσάν) του 30 μ.Χ. καταδικάστηκε σε σταύρωση ο Ι. Χριστός για να αποδειχθεί μετά από «τρεις» ημέρες (ουσιαστικά κάτι περισσότερο από 24 ώρες) ότι το καινό μνημείο του είναι κενό.

Ο Shimon Gibson, με πολυετή εμπειρία στο χώρο της βιβλικής Αρχαιολογίας και ιδιαίτερα στις ανασκαφές της Ιερουσαλήμ, απεικονίζει με «ανάγλυφο» τρόπο και παραστατική γλώσσα τους χώρους στους οποίους πάτησε ο Ιησούς κατά την τελική πορεία Του προς το Πάθος και την Ανάσταση. Αυτό συμβαίνει επειδή αναφέρεται σε ευρήματα τα οποία ανακάλυψε και άγγιξε ο ίδιος εργαζόμενος επί δεκαετίες ως μέλος ή και διευθυντής ανασκαφικής Ομάδας. Καλύπτει, έτσι, ένα κενό στη σύγχρονη βιβλιογραφία, αφού τα αναρίθμητα βιβλία που κυκλοφορούν σχετικά με τον Ιησού και ιδιαίτερα την τελευταία Μεγάλη Εβδομάδα της ζωής Του στηρίζονται στις φιλολογικές μαρτυρίες των Ευαγγελίων και άλλων Πηγών, χωρίς να δίνουν τη δέουσα προσοχή στην Αρχαιολογία. Έτσι, ο αναγνώστης του συγκεκριμένου πονήματος έχει τη δυνατότητα να ανακαλύψει την πραγματική εικόνα της Αγίας Πόλης και όχι αυτή που έχει εντυπωθεί στο νου των περισσοτέρων, κατεξοχήν από τις ταινίες αναφορικά με τον Ιησού τον Ναζωραίο. Επιπλέον, καταγράφονται νέα ευρήματα που διαφωτίζουν ακόμη περισσότερο τις ευαγγελικές αφηγήσεις. Τεκμαίρεται η ύπαρξη λοιμικής λέπρας (νόσος Χάνσεν) τον 1ο αι. μ.Χ. στην Ιουδαία. Διαφωτίζεται η λειτουργικότητα της χρήσης των ποδών αλλά και του σώματος ολόκληρου σε συνδυασμό με το τε-

λετουργικό του βαπτίσματος σε μια εποχή που εξαίρεται η διάκριση καθαρού και ακαθάρτου, ιερού και βεβήλου, ως μηχανισμός αυτοάμυνας απέναντι στην εισβολή της «παγκοσμιοποίησης» της Δύσης. Μάλιστα, ο συγγραφέας ισχυρίζεται ότι οι κολυμβήθρες Σιλwάμ και Βηθεσδά δεν χρησίμευαν για την ύδρευση, αλλά λειτουργούσαν ως χώροι τέλεσης των απαραίτητων καθαρμών προκειμένου οι πολυάριθμοι προσκυνητές-επισκέπτες της πόλης να ανέβουν καθαρμένοι στο Ναό, το «προπύργιο» της αγιότητας. Αυτούς τους πολυσύχναστους χώρους χρησιμοποίησε και ο Ιησούς σε συνδυασμό με την επιτέλεση θαυμάτων για να διαδώσει το μήνυμα της ελπίδας, το ευαγγέλιό Του. Η δίκη του Ιησού από τον Ρωμαίο ηγεμόνα δεν έγινε στον Πύργο Αντωνία από όπου ξεκινά η Οδός του Πάθους (*Via dolorosa*), την οποία σήμερα ακολουθούν οι πολυάριθμοι προσκυνητές πραγματοποιώντας μάλιστα και τις αντίστοιχες στάσεις. Διαδραματίστηκε στο Παλάτι του Ηρώδη (στον δυτικό τομέα της Ιερουσαλήμ), που ταυτίζεται με το Πραιτώριο και ειδικότερα με την πύλη εισόδου προς αυτό και την πόλη. Έτσι, το βήμα όπου εκφωνείται από τον Πόντιο Πιλάτο η τελική ετυμηγορία μάλλον πρέπει να τοποθετηθεί στην *Πύλη των Εσσαιών*, η οποία μέχρι σήμερα εντοπιζόταν σε άλλα σημεία του τείχους, αφού κυκλοφορούσαν και η λανθασμένη άποψη ότι η συγκεκριμένη «αίρεση», που ήταν φίλα προσκείμενη προς τον Ηρώδη, διέθετε ξεχωριστό τετράγωνο στην πρωτεύουσα του Ισραήλ. Ο συγγραφέας υπερασπίζεται την άποψη ότι ο Ιησούς τελικά σταυρώθη-

κε στην ευρύτερη περιοχή τού έχοντος το σχήμα κρανίου Γολγοθά (όπου κατασκήνωναν και προσκυνητές, όπως και στο όρος των Ελαιών) και ετάφη πλησίον αυτού (και όχι σε άλλες τοποθεσίες, όπως εικάζουν κάποιοι) σε καινό τάφο του Ιωσήφ, όπου δεν είχαν ταφεί άλλοι συγγενείς του, αφού η οικογένειά του καταγόταν από την Αριμαθαία. Ιδιαίτέρως εντυπωσιακή είναι η περιγραφή των τάφων που έχουν ευρεθεί στην Αγία Πόλη και του τρόπου με τον οποίο κήδευαν οι Ιουδαίοι τους νεκρούς τους. Παρότι δεν είναι απόλυτα ομοιόμορφοι, δεν ομοιάζουν με τους δικούς μας τάφους-τάφρους, αλλά είναι οικογενειακά κτίσματα λαξευμένα σε βράχους με ειδικά διαμορφωμένους χώρους. Λαμβάνονταν μάλιστα όλες οι αναγκαίες προφυλάξεις προκειμένου κάποιος να επιβιώσει εάν δεν είχε πραγματικά αποθάνει. Γι' αυτό επισκέπτονταν τον νεκρό τρεις ημέρες μετά την ταφή, προκειμένου να βεβαιωθούν ότι πραγματικά έχει αναπαυθεί και προστεθεί στους Πατέρες τους.

Σε ειδικό Επίμετρο, ο συγγραφέας αμφισβητεί με επιχειρήματα το γεγονός που προβλήθηκε από το Discovery αλλά και από κανάλι της ελληνικής τηλεόρασης τη Μεγάλη Εβδομάδα του 2009 ως μεγάλη ρηξικέλευθη «ανακάλυψη». Πρόκειται για τον τάφο του Talpiot (στα νότια προάστια της Ιερουσαλήμ), ο οποίος είναι δήθεν οικογενειακός τάφος του Ιησού. Το όνομα **Mariamenu**, υποκοριστικό του Mariamene (συνοδευόμενο από το Mara, που σημαίνει ότι η γυναίκα ονομαζόταν και Μαρά), πάνω σε ένα οστεοφυλάκιο θεωρήθηκε ότι υποδηλώνει τη Μα-

γδαληνή (έτσι ονομάζεται στον Ιππόλυτο, 2ος αι. μ.Χ., και στο *Ευαγγέλιο του Φιλίππου*, 4ος αι. μ.Χ.), η οποία για μια άλλη φορά προβλήθηκε ως πιθανή σύζυγος του Ιησού. Μάλλον όμως έχουμε αναφορά σε δύο πρόσωπα, τη Μαριάμη και τη Μάρα (άρα σε δύο γυναίκες), ενώ και ο Ιωσήφ (= Yehosef) από τον ίδιο τάφο είναι ο πατέρας και όχι αδελφός (όπως υπέθεσαν) του Ιησού (Yesua), που με τη σειρά του γέννησε τον Ιούδα (Yehuda). Πρόκειται για ονόματα ευρέως γνωστά στην Παλαιστίνη, τα οποία μάλλον δεν ταυτίζονται με τους πρωταγωνιστές των Ευαγγελίων. Σημειωτέον ότι το ίδιο φρούδα αποδείχθηκε και η ανακάλυψη του οστεοφυλακίου του Ιακώβου του αδελφοθέου, αφού πρόκειται μάλλον για παραχάραξη εμπόρων τέχνης.

Ενώ όντως η πραγμάτευση των αρχαιολογικών δεδομένων είναι παραδειγματική, δεν μπορεί κάποιος να συμφωνήσει απόλυτα με τη φιλολογική και θεολογική επεξεργασία των κειμένων. Ενώ στηρίζεται στις ευαγγελικές αφηγήσεις, και μάλιστα τις επιβεβαιώνει μέσω των αρχαιολογικών ευρημάτων, τις χαρακτηρίζει ως συγκεχυμένες και αποκλειστικά ως προϊόν φιλολογικής επεξεργασίας και σκοπιμότητας. Η βασική του θέση ότι ο Ιησούς δεν συνελήφθη ένεκα της «εκδίωξης των εμπόρων» σε κάποιο σημείο της αυλής του Ναού –γεγονός το οποίο, μαζί με την ξήρανση της συκιάς και τους διαλόγους του Ιησού, προκάλεσε κατεξοχήν την ιουδαϊκή αριστοκρατία (την οικογένεια του Αρχιερέα) αλλά και τους υπολοίπους κατοίκους της Ιερουσαλήμ, οι οποίοι ζούσαν από το Ναό–

αλλά ότι θεωρήθηκε επικίνδυνος ένεκα της θαυματουργικής δράσης Του στις κολυμβήθρες δεν ερείδεται στις πηγές. Και οι τέσσερις Ευαγγελιστές συμφωνούν ότι ο Ιησούς δεν επιτέλεσε ευεργετικά «σημεία» την τελευταία εβδομάδα της ιστορικής πορείας Του, ενώ το *Κατά Ιωάννη* (κεφ. 5· 9) εντάσσει τα θαύματα του παραλύτου και του τυφλού σε άλλη χρονική συνάφεια. Ο συγγραφέας του ιδίου Ευαγγελίου, το οποίο γράφεται μάλλον στην Έφεσο περί το 90 μ.Χ., όπως αποδεικνύεται από την ίδια την αφήγηση αλλά και από την αρχαιολογική σκαπάνη, όντως γνωρίζει καλά την Ιερουσαλήμ της εποχής του Ιησού, ενώ διέθετε και προσβάσεις στον κύκλο του αρχιερέα. Γι' αυτό και διασώζει αρχέγονες παραδόσεις περί του Πάθους του Ιησού. Δεν μπορεί συνεπώς να αποκλειστεί ότι ακόμη και στο νεότερο χρονικά Ευαγγέλιο κατατίθεται η μαρτυρία αυτόπτη μάρτυρα των γεγονότων. Από την εξιστόρηση του ιδίου Ευαγγελίου, σε καμία περίπτωση δεν προκύπτει ότι η ανάσταση του Λαζάρου (κεφ. 11), που διαδραματίζει ρόλο και στη σύλληψη του Ιησού, είναι εικονική, καθώς ο φίλος του Ιησού ευρισκόταν σε κώμα. Σε αντίθεση προς τις νεκραναστάσεις του Ηλία και του Ελισαίου (Δ' Βασ. 17, 24), ο Ιησούς με τον δημιουργικό λόγο Του ανασταίνει τον φίλο Του ενώ είχαν ήδη παρέλθει τέσσερις μέρες, όταν άπαντες είχαν τη συνείδηση ότι η ψυχή του είχε πλέον αποχωριστεί το σώμα. Στην ενδελεχή ανάλυση που πραγματοποιεί ο συνάδελφος Χ. Καρακόλης στη διατριβή του με θέμα *Η Θεολογική Σημασία των Θαυμάτων στο Κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο*,

Θεσσαλονίκη: Πουρναρά 1997, σημειώνονται τα εξής (σελ. 268-269): Το γεγονός της παρελεύσεως τεσσάρων ημερών από το θάνατο του Λαζάρου μέχρι την άφιξη του Ιησού στη Βηθανία έχει ιδιαίτερη σημασία, διότι, με βάση τις τρέχουσες ιουδαϊκές αντιλήψεις, ο Λάζαρος θεωρούνταν πλέον οριστικά και αμετάκλητα νεκρός. Όπως αναφέρεται στη Μισνά, “πάσας τας ημέρας η ψυχή πέτεται περί το σώμα αυτής δοκούσα ότι πάλιν ελεύσεται εις αυτό, και ότε είδεν αυτό ότι ηλλοίωται η αυγή του προσώπου αυτού, απέρχεται”. Σύμφωνα με την ιουδαϊκή αυτή πίστη θεμελιώνεται ο κανόνας ότι το έντονο πένθος πρέπει να διαρκεί μόνο κατά τις τρεις πρώτες ημέρες του θανάτου. Η έλευση της τέταρτης ημέρας, που συνοδεύεται από την έναρξη της αποσυνθέσεως του νεκρού σώματος, αποκλείει κάθε σκέψη για επιστροφή της ψυχής στο σώμα και η υπέρβαση του θανάτου επαφίεται πλέον αποκλειστικά στον Θεό-Δημιουργό. Η παρέλευση των τεσσάρων ημερών από το θάνατο του Λαζάρου αναφέρεται άλλη μια φορά στο στ. 11, 39, για να αποκρουστεί οποιαδήποτε απόπειρα απορρίψεως του γεγονότος της αναστάσεώς του από τον Ιησού με το σκεπτικό ότι θα μπορούσε να είναι μια απλή επιστροφή της ψυχής στο σώμα ή, με σύγχρονη ορολογία, μια νεκροφάνεια, και για να φανεί η υπεροχή του παρόντος θαύματος σε σχέση με τις αναστάσεις που πραγματοποίησαν οι προφήτες Ηλίας και Ελισαίος. Όσον αφορά τη φράση κεκοίμηται, την οποία χρησιμοποιεί ο Κύριος (11, 11) και είναι επηρεασμένη από το Ιώβ 14, 1-15, δεν πρόκειται για διάγνωση περί κώματος: Για τον Ιησού ο θάνατος δεν διαφέρει από τον ύπνο και η ανάσταση

ενός νεκρού είναι τόσο απλή όσο η έγερση ενός κοιμισμένου. Είναι συνεπώς σαφές ότι η μαρτυρία του Ευαγγελίου αφορά ανάσταση και όχι κώμα. Πρόκειται για ένα γεγονός που αποτελεί σημείο της παρουσίας του ίδιου τού Θεού στο Πρόσωπο του Ιησού εντός του ανθρώπινου κόσμου της φθοράς και του θανάτου και απαιτείται η πίστη, ως καθολική στάση εμπιστοσύνης, ότι ο Δημιουργός του Σύμπαντος θα ανακαινίσει τον κόσμο Του και κάθε άνθρωπο προσωπικά. Γι' αυτό άλλωστε οι Ευαγγελιστές δεν ομιλούν για «θαύματα» που εκθαμβώνουν το νου του ανθρώπου προκειμένου αυτός να υποκλιθεί σε έναν θείο άνδρα/Μεσσία. Στο ίδιο πλαίσιο κινούμενοι δεν έχουν κανένα λόγο να υποδαυλίσουν τον αντισημιτισμό (όπως συνέβη κατόπιν στον Μεσαίωνα επί τη βάσει κακής ερμηνείας των ευαγγελικών κειμένων), εξωραίζοντας ταυτόχρονα το βδελυρό πρόσωπο της ρωμαϊκής εξουσίας που ενσάρκωνε στην Ιουδαία ο Πόντιος Πιλάτος. Είναι γνωστό και από τον Ιώσηπο ότι όποιος αμφισβητούσε ιδιαιτέρως το Ναό αλλά και το Νόμο αντιμετωπιζόταν αμείλικτα από την ιουδαϊκή θρησκευτική ηγεσία (Ησ. 26, 1-19· Ιώσ. Πόλ. 6. 300 κ.ε.).

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι όντως ενδείκνυται η κριτική ανάγνωση του παρόντος πονήματος, κάτι άλλωστε που προτείνει και ο ίδιος ο συγγραφέας στα Συμπεράσματά του. Όντως είναι υποδειγματική η προσέγγιση και η αξιολόγηση των αρχαιολογικών δεδομένων (τα οποία συνεχώς εμπλουτίζονται) από έναν αυθεντικό αρχαιολόγο, χωρίς τις φανφάρες όσων συνωστίζονται στα

τηλεοπτικά παράθυρα τις παραμονές των μεγάλων εορτών του Χριστιανισμού για να διακηρύξουν τον δήθεν πραγματικό Ιησού της ιστορίας σε αντίθεση προς τον Χριστό της πίστης. Από την άλλη πλευρά, δεν πρέπει να υποτιμάται ο σεβασμός των συγγραφέων των Ευαγγελίων (οι οποίοι δεν γράφουν αιώνες αλλά δεκαετίες μετά τα περιγραφόμενα γεγονότα) στην ιστορία, την αυτοψία και την ασφάλεια, στοιχεία τα οποία αποτυπώνονται στον Πρόλογο του δίδομου έργου του Λουκά: *Επειδή πολλοί επιχείρησαν να συντάξουν διήγηση για τα γεγονότα που συνέβησαν σε εμάς, σύμφωνα με όσα παρέδωσαν σ' εμάς εκείνοι που εξ αρχής υπήρξαν αυτόπτες και διάκονοι του Λόγου, φάνηκε καλό σε εμένα, που έχω ερευνήσει (α) εξ αρχής (β) τα πάντα (γ) με ακρίβεια, να τα γράψω σ' εσένα (δ) με τη σειρά, εξοχώτατε Θεόφιλε, για να μάθεις την αλήθεια των πραγμάτων, για τα οποία είχες πληροφορίες (ή κατηχήθηκες). Σε κάθε περίπτωση, ισχύει το γνώσεσθε τήν αλήθεια και ή αλήθεια έλευθερώσει ήμᾱς (Ιω. 8, 32).*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ποιος ήταν ο Ιησούς και τι μπορεί η Αρχαιολογία να μας ιστορήσει γι' αυτόν; Είμαι βέβαιος ότι πολλοί άνθρωποι θέλουν να έχουν μία απάντηση σ' αυτό το ερώτημα. Οι θεολόγοι και οι ιστορικοί διέγραψαν ήδη μια πορεία στο εν λόγω πεδίο αυτό – κάτι που επιβεβαιώνεται από τα χιλιάδες βιβλία που έχουν κυκλοφορηθεί. Τι δυνατότητες, όμως, έχει η Αρχαιολογία να συνεισφέρει στο ερώτημα προκειμένου να εξιχνιασθούν περισσότερα στοιχεία αναφορικά με τον ιστορικό Ιησού; Μας παρέχει άραγε μόνον εικονογραφικό υλικό για τη συνάφεια και το υπόβαθρο των ευαγγελικών αφηγήσεων, ένα είδος «γαρνιτούρας» για την εστιαζόμενη ιστορική προοπτική; Ή είναι σε θέση να μας παράσχει μοναδικό, πολύτιμο πληροφοριακό υλικό, που μπορεί να αλλάξει ουσιαστικά τον τρόπο με τον οποίο κατανοούμε τον Ιησού και τις τελευταίες Του ημέρες στην Ιερουσαλήμ, όπως αυτές εκτίθενται στις ευαγγελικές αφηγήσεις;

Πιστεύω ότι η Αρχαιολογία είναι μια υποτιμημένη και ανεκμετάλλευτη πηγή πλούσιων δεδομένων για τον ιστορικό Ιησού, πράγμα που ελπίζω να καταδείξω στις σελί-

δες τού ανά χείρας τόμου. Θα έπρεπε να επιτρέπεται στην Αρχαιολογία να αρθρώνει τη δική της φωνή στο χώρο των πληροφοριών και των γνωμών που αναδύονται από την ιστορική εξήγηση των Ευαγγελίων. Και τα δύο (η Αρχαιολογία και η ιστορική εξήγηση) έχουν τα προβλήματα τους: τα αρχαιολογικά υπολείμματα ίσως είναι πολύ αποσπασματικά ή ερμηνεύονται λανθασμένα· τα κείμενα ως πηγές ίσως είναι παραποιημένα κατά τη μετάδοση ή γεμάτα λάθη από τους αντιγραφείς. Συνεπώς, η Αρχαιολογία πρέπει να χρησιμοποιείται κατάλληλα – ούτε για να υποστηρίζει και να εξάρει την αφήγηση της παρουσίας του Ιησού στην Ιερουσαλήμ, ούτε για να αρνείται και να κατεδαφίζει την ιστορικότητά της· πρέπει να παραμένει ένα ανεξάρτητο μέσο εξέτασης του κύρους των ευαγγελικών αφηγήσεων, να τις συγκρίνει και να τις αντιπαραβάλλει με τις ιστορικές σπουδές. Η Αρχαιολογία μπορεί να παρέξει δομημένες εξηγήσεις και ερμηνείες συγκεκριμένων γεγονότων, όπως της δίκης του Ιησού· αλλά και αυτές πρέπει στη συνέχεια να δοκιμάζονται και να συνυφαίνονται με την ιστορική προοπτική.

Οι αρχαιολογικοί τόποι έχουν πολλά στρώματα, όπως ακριβώς και οι κειμενικές αφηγήσεις. Αμφότερα απαιτούν ανάλυση και κριτική ερμηνεία για να διασαφηνίσουν τις πολλές «αλήθειες» του παρελθόντος: ένα, κατά κοινή αποδοχή, δύσκολο και πολύπλοκο εγχείρημα. Ουσιαστικής σημασίας είναι η κατανόηση της τοπογραφίας της Ιερουσαλήμ και του χωροταξικού της σχεδίου. Επιπλέον, ζωτικής σημασίας είναι η καλή γνώση του ιουδαϊκού υλι-

κού των υπολειμμάτων του 1ου αι. Μεγάλη βοήθεια μπορούν να προσφέρουν τεχνουργήματα με επιγραφές: ένα απόσπασμα από λίθινη στήλη που φέρει το όνομα και τον ακριβή τίτλο του Ποντίου Πιλάτου αποδείχθηκε εύρημα μεγίστης σημασίας και δώρο για την έρευνα. Μια άλλη μεγάλη αρχαιολογική ανακάλυψη που διαφωτίζει το Ευαγγέλιο είναι ένας τάφος με το όνομα του Καϊάφα χαραγμένο σε ένα από τα οστεοφυλάκια. Άλλες επιγραφές, όπως το οστεοφυλάκιο του «Ιακώβου», είναι αμφίβολης σημασίας, επειδή προέρχονται από συλλογές εμπορών αρχαιοτήτων και όχι άμεσα από επιστημονικές ανασκαφές. Αυτό όμως το γεγονός δεν θα έπρεπε να μειώσει τη χρησιμότητα της Αρχαιολογίας στη διασάφηση της ευαγγελικής αφήγησης.

Η ανάγκη να γνωρίσουμε περισσότερα για τους χώρους στους οποίους ο Ιησούς πέρασε τις τελευταίες κρίσιμες ημέρες έχει μεγάλη προϊστορία. Αντικατοπτρίζεται ξεκάθαρα στο ρεύμα των χριστιανών προσκυνητών στην Αγία Γη και ειδικά στην Ιερουσαλήμ, το οποίο εγκαινιάστηκε τον 4ο αι. και συνεχίζει αδιάκοπα μέχρι σήμερα. Οι περισσότεροι λαχταρούν να αντικρίσουν με τα μάτια τους τους βασικούς τόπους που σχετίζονται με τις ευαγγελικές αφηγήσεις: το χώρο όπου σύμφωνα με την παράδοση τελέστηκε ο Μυστικός Δείπνος στο όρος Σιών, τις γεμάτες ρόζους ελιές της Γεθσημανή στο Όρος των Ελαιών, το λιθόστρωτο *Γαββαθά* όπου δικάστηκε ο Ιησούς από τον Πόντιο Πιλάτο, την Οδό του Πάθους που δέσχισε ο Ιησούς μεταφέροντας το Σταυρό, τον Γολγοθά όπου οδη-

γήθηκε για την εκτέλεση της ποινής Του και τον Πανάγιο Τάφο στο Ναό της Αναστάσεως που καλύπτει τα ίχνη του τάφου του Ιησού.

Αναπόφευκτα διατυπώνονται από τους επισκέπτες προσκυνητές και ταξιδιώτες πάντα οι ίδιες ερωτήσεις: Πόσο αξιόπιστα είναι αυτά τα παραδοσιακά προσκυνήματα; Πόσο βέβαιοι μπορούμε να είμαστε ότι ο αυθεντικός τάφος του Ιησού όντως εντοπίζεται στο Ναό της Αναστάσεως; Ήδη τον 19ο αι. από τους ντόπιους ξεναγούς και τον κλήρο επιδεικνύονταν εναλλακτικές τοποθεσίες για μερικά δευτερευούσης σημασίας προσκυνήματα στην Ιερουσαλήμ. Αυτό οδήγησε όσους επισκέπτονται την πόλη σε σύγχυση και καχυποψία. Το ότι οι ανήσυχοι προσκυνητές και ταξιδιώτες δεν πέτυχαν να λάβουν τεκμηριωμένες απαντήσεις βοά σε κάποιες από τις ταξιδιωτικές τους αφηγήσεις. Τα πρώτα χρόνια του 20ού αι. οι ταξιδιώτες έρχονταν αντιμέτωποι με έναν εναλλακτικό τάφο του Ιησού στη βόρεια πλευρά της πόλης, τον Τάφο του Κήπου, γεγονός που προκαλούσε περαιτέρω σύγχυση. Σήμερα οι χριστιανοί προσκυνητές είναι πολύ πιο απαιτητικοί και οξυδερκείς και απαιτούν επιστημονική επαλήθευση για τις ερμηνείες των ξεναγών αναφορικά με τα παραδοσιακά προσκυνήματα. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι πάντα λαμβάνουν ό,τι επιθυμούν.

Από πού αντλήθηκαν πληροφορίες αναφορικά με τις τελευταίες μέρες του Ιησού; Οπτικές αναπαραστάσεις εμφανίζονται από καιρού εις καιρόν επί σκηνής και στη μεγάλη οθόνη. Στη μνήμη μου ανακαλώ ιδιαίτερα το εξαίρε-

το μιούζικαλ των Andrew Lloyd Webber και Tim Rice, με τίτλο *Ιησούς Χριστός, Υπέρλαμπρο Άστρο* (*Jesus Christ Superstar*). Στις κινηματογραφικές απεικονίσεις ξεχωρίζει η εξαιρετική ασπρόμαυρη ταινία του Pier Paolo Pasolini και ένα άλλο νεότερο έργο, *Ο Τελευταίος Πειρασμός* (*The Last Temptation of Christ*), που όταν «παίχτηκε» κατάφερε να προκαλέσει αρκετές αντιδράσεις. Πρόσφατα είδα και την ταινία του Mel Gibson αναφορικά με τις τελευταίες ημέρες του Ιησού, *Τα Πάθη του Χριστού* (*The Passion of Christ*), αισθανόμενος ότι κατακλύζομαι από αδικαιολόγητο χολιγουντιανό αίμα. Η ταινία δεν παίχτηκε στην Ιερουσαλήμ, επειδή οι επιτόπιοι κινηματογραφικοί διανομείς αξιολόγησαν το θέμα ως αδιάφορο για το ισραηλινό κοινό. Αντιθέτως, παρακολούθησα μια λαθραία εκδοχή με υπότιτλους τόσο στα αραβικά όσο και στα αγγλικά, σε ένα γραφικό καθιστικό της βρετανικής αρχαιολογικής Σχολής στην Ανατολική Ιερουσαλήμ.

Χιλιάδες μελέτες ερευνητών έχουν συγγραφεί σχετικά με τον Ιησού τον προφήτη και θεραπευτή, την πρώτη δράση Του γύρω από τη θάλασσα της Γαλιλαίας, τις ιδέες Του, τα λόγια, τα εσχατολογικά μηνύματα και τις εμπειρίες Του με τον Ιωάννη τον Βαπτιστή στον Ιορδάνη ποταμό. Οι ερευνητές συμφωνούν ότι τίποτε από τα Ευαγγέλια δεν αποτελεί αφήγηση αυτοπτών μαρτύρων των περιγραφόμενων γεγονότων, επειδή το καθένα απ' αυτά συγγράφηκε σχεδόν σαράντα μέχρι εξήντα χρόνια μετά το θάνατο του Ιησού. Συνεπώς, στην καλύτερη περίπτωση θεωρείται ότι τα Συνοπτικά Ευαγγέλια (Μάρκος, Ματ-

θαίος και Λουκάς) μεταφέρουν προφορική παράδοση, η οποία σε κάποια έκταση συνυφάνθηκε και διακοσμήθηκε, όπως προβλέπει η διαδικασία της φιλολογικής μορφοποίησης.^a

Το τέταρτο Ευαγγέλιο (Κατά Ιωάννη) αναμφίβολα χρησιμοποιεί πλήθος ιστορικών δεδομένων που δεν ήταν γνωστά στους άλλους τρεις Ευαγγελιστές. Έχει αποδειχθεί ότι η καλύτερη μέθοδος για να φτάσουμε σε κάποιο βαθμό αλήθειας αναφορικά με το τι πραγματικά συνέβη είναι μέσω της προσεκτικής ιστορικής και φιλολογικής ανάλυσης των Ευαγγελίων και των πιθανών τους πηγών. Ωστόσο, η αρχαιολογία έχει να προσφέρει αρκετά περισσότερα απ' όσα είχε προηγουμένως συνειδητοποιήσει.

^a Οι υποσημειώσεις με λατινικούς χαρακτήρες ανήκουν στον Μεταφραστή: Ήδη στον Πρόλογο σημειώθηκε ότι δεν είναι δυνατόν να αποκλείσει κάποιος ότι όντως τα Κατά Ματθαίον και Κατά Ιωάννη συγγράφονται από αυτόπτες, όπως υποστηρίζει η εκκλησιαστική Παράδοση. Όπως σημειώνει ο Πρόλογος του δίτομου έργου του Λουκά και στα άλλα δύο Ευαγγέλια, τα Κατά Μάρκον και Κατά Λουκάν, η μαρτυρία των αυτοπτών διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο. Επιπλέον, η προφορική παράδοση όταν αφορά κατεξοχήν σημαντικά πρόσωπα και γεγονότα έχει ευθύς εξαρχής αφηγηματικό πλαίσιο και σταθερές που παραμένουν αναλλοίωτες. Σχετικά με το υλικό της προφορικής παράδοσης αλλά και εισαγωγικά σχετικά με τα Συνοπτικά Ευαγγέλια, βλ. Σ. Δεσπότη, *Ο Κώδικας των Ευαγγελίων. Εισαγωγή στα Συνοπτικά Ευαγγέλια και Πρακτική Μέθοδος Ερμηνείας τους*, Αθήνα: Άθως 2007, 68-69: *Όντως το κήρυγμα των αποστόλων διαδόθηκε στα πλαίσια ενός προφορικού πολιτισμού όπου κυριαρχούσε η ζώσα παράδοση και κυοφορήθηκε σε μια θρησκειά (την ισραηλιτική), η οποία στηριζόταν (όχι στη θέα, αλλά) στην υπ-ακοή του λόγου του Θεού. Ο αρχαίος άνθρωπος, καθώς τις περισσότερες φορές δεν γνώριζε να διαβάξει, διέθετε το χάρισμα να ακούει και να απομνημονεύει. Οι ραββίνοι αποστήθιζαν ολόκληρη την Παλαιά Διαθήκη, όντας επιπλέον φορείς μιας προφορικής παράδοσης των Πατέρων (Pirke Aboth), την οποία επίσης «παρέδιδαν» με σχολαστική ευλάβεια στους μαθητές [...].*

Σ' αυτό το βιβλίο επικεντρώνομαι στις τελευταίες ημέρες του Ιησού κατά τη διάρκεια της πασχάλιας εβδομάδας στην Ιερουσαλήμ το 30 μ.Χ. Αφού ασχοληθώ με την πορεία του Ιησού στην Ιερουσαλήμ και τη διαμονή Του στη Βηθανία, εξετάζω τις ενέργειές Του εντός της πόλεως, ιδιαίτερα στον ιουδαϊκό Ναό και τις παρακείμενες Κολυμβήθρες Βηθεσδά και Σιλωάμ. Η έρευνα εστιάζεται στη σκηνή της δίκης και αποκαλύπτονται για πρώτη φορά πρόσφατες αρχαιολογικές ανακαλύψεις. Γνωρίζοντας πώς φαινόταν ο χώρος της δίκης, οπτικοποιούμε τις διαδικασίες με έναν τρόπο που δεν ήταν δυνατός προηγουμένως. Συζητούνται επίσης ερωτήματα σχετιζόμενα με το ακριβές μέρος της σταύρωσης και ταφής του Ιησού και

Στην απομνημόνευση ιδίως των λόγων του Ιησού διευκόλυνε και το γεγονός ότι μεγάλο μέρος των λόγων Του είχε **ποιητική μορφή** (δηλ. συνωνυμικό παραλληλισμό κ.ο.κ.). Βεβαίως η αποστήθιση άφηνε κάποια σχετική ελευθερία στον άνθρωπο να παραλλάξει τη μορφή ή και το περιεχόμενο μιας ιστορίας. Η παραλλαγή αυτή όσον αφορά στη μετάδοση μιας ιερής παράδοσης, όπως αποδείχτηκε από μια σύγχρονη έρευνα, ποικίλλει από **10 μέχρι 40%**. Υπήρχαν όμως πάντα σταθερές στην αφήγηση, οι οποίες έμεναν αναλλοίωτες. Σημειωτέον ότι οι διαφορές μεταξύ των Συνοπτικών Ευαγγελιστών όσον αφορά στα λόγια του Ιησού ποικίλλει στα ίδια ποσοστά που ποίκιλλε η προφορική παράδοση ενός γεγονότος [...]. Οι λόγοι του Ιησού είχαν συνεπώς όλα τα χαρακτηριστικά προκειμένου να απομνημονευθούν και να παραδοθούν αυτοίσι. Όπως αποδεικνύει και ο Πρόλογος του Λουκά (1, 2-4), αλλά και οι όροι που χρησιμοποιεί ο Παύλος όταν αναφέρεται σε λόγια του Ιησού και σε αποστολικές παραδόσεις (Ρωμ. 6, 17 16, 17 Α' Κορ. 11, 2. 23 15, 3), οι μαθητές, ιδίως στον Ιουδαϊσμό, ήταν ιδιαίτερα ακριβείς κατά την παράδοση των λόγων του διδασκάλου τους. Την εποχή συνεπώς που καταγράφηκαν τα Ευαγγέλια, εκ των οποίων το αρχαιότερο κυκλοφορήθηκε πιθανότατα σαράντα περίπου χρόνια μετά το τέλος της επίγειας παρουσίας του Ιησού, η ενυιοθησία απέναντι στην ιστορικότητα των αφηγήσεων σχετικά με ένα πρόσωπο με δημόσια δράση ήταν ιδιαίτερα ανξημένη.

παρουσιάζονται νέες αρχαιολογικές ανακαλύψεις. Ένα ταφικό σάβανο του 1ου αι. που ήλθε στο φως στην Ιερουσαλήμ συγκρίνεται με τη Σινδόνη του Τορίνο. Πολλές νέες ιδέες και ερμηνείες έχουν προκύψει από την προσωπική μου έρευνα καθώς ακολουθούσα τα ίχνη του ιστορικού Ιησού στην Ιερουσαλήμ. Ίσως ο αναγνώστης εκπλαγεί από μερικά συμπεράσματα.

«Δηλαδή εσύ είσαι κάτι σαν τον Indiana Jones;» με ρώτησε ο περιέργος καταστηματάρχης όταν ανακάλυψε ότι είμαι επαγγελματίας αρχαιολόγος. Με κοίταξε από την κορυφή ως τα νύχια για να διαπιστώσει εάν ταιριάζω στο μοντέλο που είχε στο νου του, αλλά δεν φάνηκε εντυπωσιασμένος. Αληθινά, δεν έχω τίποτε που να μοιάζει με τον ήρωα της ταινίας, τουλάχιστον όταν ξεφεύγει από μια λίθινη μπάλα μαμούθ που κατρακυλά σε ένα στενό υπόγειο τούνελ κάπου βαθιά στη ζούγκλα. Είχα όμως και εγώ ευνοϊκό μερτικό στην έξαψη και τον κίνδυνο ενώ δούλευα στη Μέση Ανατολή. Η Αρχαιολογία προσφέρει πολλή χαρά. Ταυτόχρονα, είναι μια σχολαστικά εξακριβωτική εργασία με αναφορές που προκαλούν πλήξη και ταυτόχρονα απαιτούν πολλές ώρες σε σκονισμένες βιβλιοθήκες. Εισπράττεις, όμως, τη συγκινητική στιγμή της ανακάλυψης όταν ξαφνικά μέσα από το χώμα ακουμπάς με τα χέρια σου ένα σπάνιο και μοναδικό τεχνούργημα: μια επιγραφή, το κεφάλι ενός αγάλματος ή μια συλλογή από νομίσματα. Σε διαπερνά επίσης ένα θαυμάσιο αίσθημα υψηλής προσδοκίας όταν ανοίγεις μια πόρτα σε κάποιον υπόγειο θάλαμο και είσαι ο πρώτος μετά από χιλιά-

δες έτη που διαβαίνει μέσω των θυρών του. Τέτοιες στιγμές σου φέρνουν αίσθημα ευφροσύνης, ενώ το αίμα σφυροκοπά το κεφάλι σου όταν σκέφτεσαι αυτό που ίσως μόλις ανακάλυψες. Πάντα ελλοχεύει βέβαια ο κίνδυνος. Έχω συρθεί διαμέσου τούνελ κάτω στο βάθος της γης, μερικά πολύ στενά και με ελάχιστο χώρο για μανούβρες τριγύρω, γνωρίζοντας ότι το οξυγόνο μπορεί να εκλείψει και η οροφή, ξαφνικά, να καταρρεύσει. Άγρια ζώα και έντομα επίσης συνιστούν ένα πρόβλημα –θυμάμαι έναν θυμωμένο αγριόχοιρο και, σε μιαν άλλη περίπτωση, ένα σμήνος σφηκών που τσιμπούσαν–, έστω κι αν συνήθως είναι μόνο φίδια και σκορπιοί. Παραμονεύει επιπλέον κίνδυνος όταν εργάζεσαι σε περιοχές όπου ο στρατός έχει εγκαταλείψει βόμβες που δεν είχαν εκραγεί και άλλες θανάσιμες συσκευές, γεγονός που σε διατηρεί κυριολεκτικά επί ποδός. Αλλά η Αρχαιολογία τις περισσότερες φορές συνίσταται από μεγάλες περιόδους σκαψίματος, σχολαστικές διαδικασίες καταγραφής, συνεδρίες μεταανασκαφικής ανάλυσης και πάμπολλες ημέρες σε ερευνητικές βιβλιοθήκες προκειμένου να συνταιριαστεί το παζλ της μαρτυρίας.

Μέσα στο νου μου, η Ιερουσαλήμ είναι ένας από τους πιο γοητευτικούς αρχαιολογικούς τόπους του κόσμου, με μια εκπληκτική υπόγεια συγκέντρωση αρχαίων υπολειμμάτων. Μερικά έχουν έλθει ήδη στο φως, ενώ μερικά αναμένουν την ανακάλυψη. Είναι ένα από τα πιο ανασκαμμένα μέρη του Ισραήλ, αν και μεγάλα μέρη της αρχαίας πόλης, κρυμμένα κάτω από μοντέρνα σπίτια και κτήρια, δεν είναι πλέον προσβάσιμα. Είμαι τυχερός να έχω αφιερώσει μερικά

από τα επαγγελματικά μου χρόνια σκάβοντας στα βάθη της εκπληκτικής αυτής πόλης, αναζητώντας τα ίχνη του παρελθόντος της και συναρμολογώντας Ιστορία με Αρχαιολογία. Ανέσκαψα δίπλα στο παλάτι του Ηρώδη του Μέγα, όπου διαδραματίστηκε η δίκη του Ιησού, και στο Ναό της Αναστάσεως όχι μακριά από τον τάφο του Ιησού. Επίσης διενήργησα λεπτομερείς αρχαιολογικές μελέτες στα υπόγεια σπήλαια κάτω από το Όρος του Ναού και διεξήγαγα μια νέα έρευνα στην Κολυμβήθρα της Βηθσεδά. Αυτή τη στιγμή ανασκάπτω στην περιοχή της Άνω Πόλης, κοντά στο χώρο όπου η βυζαντινή παράδοση τοποθετεί τον Οίκο του Καϊάφα. Λέγεται ότι κάθε φτυαριά στο χώμα της Ιερουσαλήμ είναι προορισμένη να αποκαλύψει πλούσιες πληροφορίες για το παρελθόν της και, σύμφωνα με την εμπειρία μου, αυτό είναι αληθινό. Υπάρχουν ακόμη μεγάλα κενά και αβεβαιότητες στη γνώση μας αναφορικά με την εξέλιξη της αρχαίας Ιερουσαλήμ. Όπως, όμως, θα διαπιστώσουμε, πρόσφατες επιστημονικές αρχαιολογικές ανασκαφές έχουν καταφέρει να δώσουν λύσεις σε αρκετά ακανθώδη ιστορικά ζητήματα. Το πρόβλημα είναι ότι, όσο περισσότερο γνωρίζουμε, τόσο σαφέστερα αισθανόμαστε την ανάγκη για περισσότερη γνώση και τα ερωτήματα που προκύπτουν από τα νέα αρχαιολογικά δεδομένα αρχίζουν να πολλαπλασιάζονται. Και έτσι το πρόβλημα για εξαγωγή περισσότερων γνώσεων από το έδαφος συνεχίζεται. Στις παρελθούσες δεκαετίες, πολλές αρχαιολογικές ανασκαφές άλλαξαν θεμελιωδώς τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε την όψη της πόλης όπου ο Ιησούς πέρασε τις τελευταίες ημέρες Του.

Η γενική αρχή του παρόντος πονήματος ήταν η ευχή μου να διαλευκάνω για πάντα το μυστήριο που περιβάλλει τις τελευταίες ημέρες του Ιησού στα Ιεροσόλυμα: Γιατί πήγε εκεί; Πώς κατέληξε να συλληφθεί, να δικαστεί και να σταυρωθεί; Και πού εντοπίζεται ο τόπος της ταφής του; Αυτό το βιβλίο είναι το πρώτο που ελέγχει τις τελευταίες ημέρες του Ιησού, χρησιμοποιώντας το πλήρες φάσμα των αρχαιολογικών ευρημάτων που ανασκάφηκαν στην Ιερουσαλήμ. Μερικά από τα συμπεράσματά μου αναφορικά με τον Ιησού και την Ιερουσαλήμ ίσως είναι συζητήσιμα, αλλά οι αναγνώστες πρέπει πάντα να θυμούνται το ρητό που καθιερώθηκε από τον δάσκαλο της σχολαστικής έρευνας, τον Σέρλοκ Χολμς: *Όταν έχεις δια φωτίσει το αδύνατο, ό,τι υπολείπεται, έστω κι αν είναι απίθανο, πρέπει να είναι η αλήθεια*. Εάν ο αναγνώστης φτάσει στην τελευταία σελίδα αυτού του βιβλίου και το κλείσει αισθανόμενος ότι έχει όντως κάνει ένα μικρό βήμα στην πορεία της πληροφόρησής του για την ιστορία των τελευταίων ημερών του Ιησού στην Ιερουσαλήμ, τότε θα έχω επιτύχει τον αρχικό μου στόχο.

Από την εποχή που γράφτηκαν τα Ευαγγέλια τέθηκαν ερωτήματα σχετικά με τα γεγονότα που έλαβαν χώρα τις τελευταίες ημέρες της ζωής του Ιησού. Ο Σίμον Γκίμπσον, με πολυετή πείρα στο χώρο της βιβλικής αρχαιολογίας και ιδιαίτερα στις ανασκαφές της Ιερουσαλήμ, απεικονίζει με «ανάγλυφο» τρόπο τους χώρους στους οποίους βάδισε ο Ιησούς κατά την τελική Του πορεία προς το Πάθος και την Ανάσταση.

Περιγράφοντας χρονολογικά τα γεγονότα, από την είσοδο του Ιησού στην Ιερουσαλήμ μέχρι την Ταφή Του έπειτα από τη Σταύρωση, ο Γκίμπσον δίνει μια παραστατική εικόνα της Ιερουσαλήμ του Ιου αιώνα: τα μνημεία της, τους δρόμους και τα σπίτια της, και, κυρίως, το Ναό της, το διαμάντι της πόλης. Ο Ιησούς που αναδύεται μέσα από τις σελίδες είναι ένας δάσκαλος και θεραπευτής που λατρεύεται από τα πλήθη. Προέρχεται από μια αρκετά εύπορη αγροτική οικογένεια και έχει βαπτιστεί από τον Ιωάννη τον Βαπτιστή. Το κήρυγμα και η διδασκαλία Του τρομάζουν τις εβραϊκές και ρωμαϊκές Αρχές σε τέτοιο βαθμό, ώστε αποφασίζουν να Τον θανατώσουν. Ο Γκίμπσον αποκαλύπτει πώς τα αρχαιολογικά ευρήματα μπορούν να βοηθήσουν στη σωστή μελέτη των Ευαγγελίων αλλά και στην κατανόηση του προσώπου του Ιησού μέσα στον κόσμο όπου έζησε.

Εκδόσεις *Θυράς*

ΤΑΤΟΙΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΗΛ: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550
www.psichogios.gr • e-mail: info@psichogios.gr

ISBN 978-960-453-763-1

ΚΩΔ. ΜΗΧ. ΣΗΞ. 08324

ΔΙΑΒΑΖΩ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΓΙΑΤΙ ΚΑΘΕ ΒΙΒΛΙΟ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΒΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑ